

ПСИХОЛОГО ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ У МАЙБУТНІХ АВТОСЛЮСАРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. В статті розглядаються психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх автослюсарів в центрах професійно-технічної освіти. Визначено психологічну готовність майбутніх робітників до професійної діяльності в сфері технічного обслуговування автомобілів, визначено практичну підготовку до професійної діяльності та професійну спрямованість майбутніх автослюсарів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, ринок праці, професійна компетентність автослюсаря, психолого-педагогічні умови.

О. Дубинина

ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ, КОТОРЫЕ СПОСОБСТВУЮТ ФОРМИРОВАНИЮ У БУДУЩИХ АВТОСЛЕСАРЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Анотация. В статье рассматриваются психолого-педагогические условия формирования профессиональной компетентности у будущих автослесарей в центрах профессионально-технического образования. Определенно психологическую готовность будущих рабочих к профессиональной деятельности в сфере технического обслуживания автомобилей, определено практическую подготовку к профессиональной деятельности и профессиональную направленность будущих автослесарей.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, рынок труда, профессиональная компетентность автослюсаря, психолого-педагогические условия.

PSYCHOLOGICAL PEDAGOGICAL CONDITIONS THAT HELP TO FORM THE VOCATIONAL AVTOSLYUSARIV PROFESSIONAL COMPETENCE

Annotation. The article examines the psychological and pedagogical conditions of professional competence in future mechanic centers in vocational and technical education. Detected willingness of future workers to the profession in the field of automobile maintenance is defined practical training to the profession and professional direction of future mechanic.

Key words: competence, professional competence, job market, professional competence mechanic, psychological and pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх робітників зумовлено, з одного боку, інтеграцією системи освіти України у світовий освітній простір на засадах, визначених Болонською та Копенгагенською деклараціями, з іншого, потребами сучасного ринку праці у робітника, а саме, фахівця той чи іншої галузі господарства країни, особистісні якості яких відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям у поєднанні з високим рівнем професійної компетентності.

Зростання частки галузі послуг у структурі технічного обслуговування автомобілів пов'язане з підвищенням рівня економічного розвитку країни, становленням ринкових відносин. Все це актуалізує проблему професійної підготовки майбутніх автослюсарів, яка є однією з важливих складових суспільної діяльності. Працедавцям, виробничим колективам потрібні працівники, здатні швидко й ефективно вирішувати непрості професійні завдання.

Підвищення якості технічного обслуговування автомобілів вимагає від автослюсаря не лише високої кваліфікації, а й самостійності, соціальної та

професійної відповідальності, конкурентноздатності, готовності в мінімальний термін адаптуватися й ефективно здійснювати професійні дії в складних умовах. Важливу роль при виконанні функціональних обов'язків відіграють показники комунікабельності та високої психологічної культури, творчого підходу до діяльності, готовності до постійного професійного зростання, здатності до співпраці тощо. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів – є однією з умов їхньої успішної навчальної та подальшої професійної діяльності.

Дослідження, які проводяться у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ) з підготовки майбутніх автослюсарів, дають змогу визначити низку суперечностей, зокрема між: вимогами суспільства до професійної компетентності майбутнього робітника сфери технічного обслуговування автомобіля та рівнем знань, умінь і навичок випускників навчальних закладів; зростанням техніко-економічних, технологічних, етико-естетичних та інших параметрів й недосконалістю змісту освіти, науково-методичного та психологічного забезпечення процесу професійної підготовки; потребою сучасного ринку у фахівцях, що володіють соціально-психологічними якостями, необхідними для ефективної професійної діяльності та недостатнім рівнем їх сформованості у випускників ПТНЗ; необхідністю досягнення міжнародних стандартів якості освіти та неможливістю суттєвого покращення професійної підготовки майбутніх автослюсарів без ефективного психологічного супроводу навчального процесу.

Пошук шляхів вдосконалення якості підготовки фахівців диктує професійно-технічним навчальним закладам необхідність створення нових форм організації навчального процесу, застосування технічних засобів навчання, інтерактивних методів навчання та інше.

Подолання цих суперечностей можливе за умови оновлення змісту, методики та психологічного супроводу професійної підготовки в Україні, що є стратегічними завданнями, продекларованими у Національній доктрині

розвитку освіти та програмі Кабінету Міністрів України щодо її реалізації, Указі Президента України «Про додаткові заходи щодо вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні» від 18 вересня 2004 р., «Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні». Основні положення щодо розвитку особистості викладені в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) та Стратегії розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2008 р.

Державні стандарти професійно-технічної освіти, що зараз розробляються та впроваджуються в Україні, засновані переважно на кваліфікаційній моделі майбутнього робітника, яка достатньо жорстко прив'язана до об'єкту та предмету праці. Лише компетентнісний підхід, як показує світова практика, у змозі забезпечити підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних до ефективної самореалізації у професійній діяльності, зокрема у структурі технічного обслуговування автомобілів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичних та психолого-педагогічних джерел засвідчив, що основні загальнотеоретичні положення філософії, психології і педагогіки про види діяльності та протиріччя як рушійні сили становлення й розвитку професіонала висвітлено у працях П. Гальперіна, А. Леонтьєва, А. Маркова, С. Рубінштейна, Л. Фрідмана та ін. [4,9,12]; єдність теорії та практики, зв'язок явищ дійсності у процесі професійної підготовки (С. Батишев, А. Беляєва, І. Смірнов та ін.) [4]; системний підхід у розгляді педагогічних явищ (Ю. Бабанський, В. Краєвський, І. Лернер та ін.) [3]; взаємодію і комунікацію майбутнього кваліфікованого робітника освітнього процесу (М. Каган, І. Зязюн, Г. Цукерман) [5] та інші; психолого-педагогічні та дидактичні умови підготовки майбутніх фахівців розглядали В. В. Краєвський, В. П. Параніч та ін. [6].

Мета статті полягає у необхідності окреслення психолого-педагогічних умов, що сприяють формуванню у майбутніх автослюсарів професійної компетентності в ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз психолого-педагогічних джерел дав нам можливість виокремити різні підходи щодо обґрунтування психолого-педагогічних умов професійної компетентності у підготовці майбутніх автослюсарів.

Так, наприклад, Л. М. Дибкова, В. П. Параніч [9] виділяють наступні психолого-педагогічні умовами професійної підготовки майбутніх робітників: психологічна готовність до професійної діяльності, яка є синтезом мотиваційного, когнітивного, гностичного, емоційно-вольового, креативного, комунікативного компонентів; врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчально-пізнавальної діяльності; вдосконалення теоретико-методичної та практичної підготовки учнів до професійної діяльності.

Нами було визначено психологічну готовність до професійної діяльності майбутніх автослюсарів за методиками: Овчарова Р. В (дослідження комунікативних і організаторських здібностей (КОЗ-1)); методика «Мотиви вибору професії» Овчарова Р. В.; методики Кеттела (вивчення особистісних особливостей майбутніх автослюсарів); методика М. Рокича (визначення мотивів здобуття професії автослюсар). При визначенні практичної підготовки учнів до професійної діяльності ми застосовували методику Л. П. Кабардов (виявлення професійних переваг); методику Басса, Голанда (професійна спрямованість) [8,9].

Так за методикою Р. В. Овчарова нами було визначено наступні рівні комунікативних здібностей майбутніх автослюсарів: низький: (7%); нижче середнього: (14,3%); середній: (43%); високий: (21,4%); дуже високий: (14,3%).

Домінуючим рівнем в експериментальних групах є середній (43%). Респонденти, які мають даний рівень, не відрізняються високим стійким потенціалом комунікаційних здібностей. Наступним етапом

експериментального дослідження було вивчення особистісних особливостей майбутніх робітників. Діагностика особистісних якостей виявила в експериментальних групах наступні особливості: конкретний інтелект (15%), емоційна нестійкість (8,75%), доміантність, самовпевненість (13,75%), обережність, стриманість (10%), жорстокість (16,75%), хитрість, ощадливість (13,75%), тривожність, депресивність (8,75%), не зважають на суспільну думку (13,75%).

Таким чином, аналізуючи результати експерименту, отриманих на етапі дослідження, можна зробити висновок, що на рівень комунікативних особливостей майбутніх автослюсарів впливають особистісні особливості, у результаті чого можуть виникати труднощі у спілкуванні з однолітками, учителями, майстром виробничого навчання, головним інженером на виробництві під час проходження виробничої практики на підприємстві, а також з іншими педагогічними працівниками, які впливають на здобуття професії автослюсар.

Психодіагностичні показники, критерії та діагностичний інструментарій вивчення рефлексивних компонентів професійного самовизначення майбутніх автослюсарів: тест самоствалення В. В. Століна, С. Р. Панталеєва; методика визначення ясності Я-концепції (SCC) Дж. Кемпбелла; тест ОДАНІ-2 С. Я. Карпіловської і Б. О. Федоришина (модифікація методики «Карта інтересів» О. Голомштока і О. Мешковської) [8]. В якості додаткових методів використовувалися спостереження, бесіди, аналіз продуктів діяльності тощо.

Аналіз особливостей функціонування рефлексивних компонентів в системі ПТО дозволив визначити наявні позитивні тенденції проявів рефлексивної регуляції:

У рефлексивно-мотиваційному компоненті – зростання показників прояву потреби у самопізнанні та самоусвідомленні, а також мотивації до саморегуляції. Від 1 курсу до 3 курсу навчання в ПТНЗ збільшуються значення показників свідомої орієнтації у ситуації вибору професії (зміни рангової

позиції показника орієнтації на інтуїтивне неусвідомлене відчуття з 5,4 балів до 4,5 балів).

У рефлексивно-когнітивному компоненті – стійка позитивна вікова динаміка показників прояву особистісної рефлексії; тенденція до зростання чіткості, усвідомленості образу майбутньої професії (1 курс – 9,2% чітких та наближених до чітких уявлень про професію, 3 курс – 24%; відповідно низький рівень 1 курсу – 54,5%, 3 курсу – 28%).

У рефлексивно-цілеутворюючому компоненті – зростання показників визначеності цілей на майбутнє (57,6% учнів 3 курсу мають високий ступінь визначеності цілей, тоді як учні 1 курсу – 30,7%, а учні 2 курсу 17,6%).

У рефлексивно-операційному компоненті – зростання критичності оцінки майбутніми автослюсарями своєї обізнаності щодо майбутньої професії, тобто наявність позитивної вікової динаміки розвитку контрольної-оцінної механізми рефлексії (учні 1 курсу. суб'єктивно високо оцінюють ступінь своєї обізнаності щодо професії 54,5% учнів, тоді як об'єктивно цей показник дорівнює 9%; у учнів 3 курсу ці значення становлять відповідно 52% та 24%).

У рефлексивно-результативному компоненті – зростання показників професійної визначеності (12,5% у учнів 1 курсу; 48,0% у учнів 2 курсу) та самостійності вибору професії, рівня сформованості професійного плану. Зі збільшенням числа самостійних виборів зростають показники суб'єктивної задоволеності учнів власним рішенням, що природно супроводжує самореалізацію, саморозкриття особистості.

До негативних проявів саморегуляції професійного самовизначення майбутніх автослюсарів відносять:

У рефлексивно-мотиваційному компоненті – а) суперечливість усвідомлення значущості мотиву інтересу до діяльності (перша рангова позиція мотивації вибору у всіх класах) та його реального регулюючого впливу на професійне самовизначення – відсутність значущого кореляційного зв'язку між рівнем сформованості і диференціації інтересів учнів та ступенем суб'єктивної

професійної самовизначеності. Тобто, у професійному самовизначенні майбутні робітники здійснюють переважно поверховий рефлексивний аналіз власних інтересів, досвіду та визначаються, керуючись іншими мотивами – отримання високого заробітку (2-4 рангова позиція), високого соціального статусу, престижу професії, кар'єри (3-5 позиції). Водночас мотиви самореалізації, розкриття власних здібностей отримали досить низькі (6-7) рангові позиції за середніми показниками по вибірці; б) 20,8% респондентів, що мають проблемність професійного самовизначення, вказали на своє бажання не працювати взагалі, якби була така життєва можливість. Серед цих учнів 63,6 % мають низькі показники самоінтересу, мотивації до самоусвідомлення.

У рефлексивно-когнітивному компоненті – а) низький рівень продуктивності рефлексивного аналізу у учнів 1-3 курсів професії автослюсар, що відобразилось у відсутності значущих кореляційних зв'язків між показниками особистісної рефлексії і осмисленості життя, як її результату; б) низький рівень усвідомленості та сформованості образу майбутньої професії. Навіть у учнів 3 курсу 64% мають аморфні уявлення про зміст, вимоги професійної діяльності майбутньої професії.

У рефлексивно-цілеутворюючому компоненті – переважна орієнтація життєвих цілей майбутніх автослюсарів на матеріальну сферу, що відобразилось на мотивації вибору професії; низький рівень усвідомленості професійних цілей та планів.

У рефлексивно-операційному компоненті – а) низький рівень сформованості контрольно-оцінного механізму рефлексивної регуляції професійного самовизначення, що відобразилось у суттєвій переоцінці учнів власної обізнаності щодо професії, яку вони обрали; б) суперечливість самосвідомості учнів, між уявленнями «як потрібно» (когнітивна сфера) та тими складовими, які дійсно регулюють особистісне та професійне самовизначення (потребово-мотиваційна сфера). Так, при вивченні рівня локусу

контролю за різними методиками була отримана статистично значуща ($r=0,76$ при $p<0,05$) розбіжність в результатах психодіагностики локусу контролю.

У рефлексивно-результативному компоненті – а) неоднозначна динаміка показників суб'єктивної професійної визначеності (1 курс – 36,4%, 2 курс. – 12,5 %, 3 курс – 48,0% завершених виборів професії); б) неузгодженість показників суб'єктивної професійної визначеності та самостійності вибору з емоційно-почуттєвими проявами.

Висновки. Отже, концептуальна модель функціонування рефлексивних компонентів професійного самовизначення майбутніх автослюсарів включає: мотиваційний, когнітивний, цілеутворюючий, операційний та результативний компоненти. Кожен з них має свій специфічний зміст та особливості функціонування і повинен розглядатись у цілісній взаємодії та взаємозв'язку з іншими. Розвиненість та особливості прояву кожного з цих компонентів визначають індивідуальний профіль професійного самовизначення особистості та його ефективність в цілому.

Література:

1. Ананьев Б. Г. Теории опущений / Б. Г Ананьев /. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1961. – 452 с.
2. Ахметова Д., Гурье Л. Преподаватель ВУЗа и инновационные технологии /Д. Ахметова, Л. Гурье / Высшее образование в России – 2001. – № 4. – С.138-144.
3. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. К. Бабанский/. –М. – 1982.359
3. Балл Г. О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції / За ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. – Харків: ХДПУ. - 2000. – С.34-39.

4. Батышев С. Я. Научная организация учебно-воспитательного процесса. 3-е изд. Профпедагогика / С. Я. Батышев /. – М.: Высш. школа, 1980. – 456с.
5. Зязюн І. Освітній простір культури в умовах сучасних інформаційних технологій / І. Зязюн /. – Рідна школа, – №5, 2006. С- 3.
6. Параніч В. П. Психолого-педагогічні умови професійного становлення молодшого спеціаліста / В. П. Паранич/.–Дис. канд. пед. наук: 19.00.07. – К., 1997.
7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологи / С. Л. Рубенштейн. – М.: Просвещение, 1976. 426с.
13. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2006.
8. Методика «КОС-1». Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога/ Р. В. Овчарова/. –М.: Просвещение, 1996.
9. Новиков А. М., Новиков Д. А. Как оценивать качество образования /интернет ресурс www.anovikov.ru/